

21. Енциклопедія українознавства : у 10 т. / голов. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя, 1980. – Т. 9. – С. 3388.
22. Медвідь О. В. Військово-політична діяльність Дмитра Палієва : автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. іст. наук : спец. “Історія України” 07.00.01 / О. В. Медвідь. – Львів, 2003. – 20 с.
23. Там само.
24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nikp/2008_14/Hodak.pdf.
25. Енциклопедія українознавства : у 10 т. / голов. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя, 1980. – Т. 9. – С. 3389.

В статье исследуется формирование и деятельность Фронта Национального Единства, его участие в политической жизни Западной Украины в 30-х годах XX в. Основное внимание обращено на организационную, идеологическую и публицистическую деятельность ФНЕ и участие в нем Николая Шлемкевича. Проанализированы также основные аспекты идеологии ФНЕ. В нынешних условиях общественно-политическая деятельность М.Шлемкевича, его идеи имеют выразительную созвучность с современными исследованиями проблем национального единства и государственности.

Ключевые слова: М.Шлемкевич, М. Иванейко, ФНЕ, “Победа”, “Родина”, творческий национализм.

The article examines the formation and activities of the Front of National Unity, its participation in the political life of the Western Ukraine in the 30s of the twentieth century. The main attention is paid to the organizational, ideological and journalistic activities of FNE involved and Nicholas Shlemkevych. Also analyzed the main aspects of the ideology FNE. In these conditions Socio-Political activity M. Shlemkevych, his ideas have a clear consonance with contemporary research issues of national unity and independence. We investigate the role of the party FNE in Western Ukrainian political spectrum.

Keywords: M. Shlemkevych, M. Ivaneyko, FNE, “Victory”, “Motherland” creative nationalism.

УДК 82.091:821.161.2 + 821.111

Світлана КОБУТА

МОТИВ СВОБОДИ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ЛІРИЦІ ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА Й ІВАНА БАГРЯНОГО

Стаття присвячена вивченню проблеми свободи в художній творчості Джорджа Орвелла та Івана Багряного. Основний акцент зроблено на авторському розумінні мотиву “свобода” та дослідженні особливостей його поетичного зображення в громадянській і війсьній ліриці письменників. Особливу увагу приділено компаративному аналізу реалізації зазначеного концепту в авторській поезії передусім на її тематичному та ідейному рівнях. У висновках визначено типологічно спільні й відмінні риси поетичного сприйняття реальності Іваном Багряним і Джорджем Орвеллом, а також роль у ньому мотиву свободи.

Ключові слова: типологічний підхід, поезія, свобода, Іван Багряний, Джордж Орвелл, обов’язок, патріотизм, самоповага, гідність.

Джордж Орвелл та Іван Багряний – письменники одного покоління, відомі далеко за межами національних літератур передовсім як автори резонансних прозових творів. Утім, їхня поетична творчість також заслуговує дослідницької уваги, оскільки в ній переважає громадянська позиція авторів, що реалізується в засудженні обмеження внутрішньої та зовнішньої свободи людини. Постаті Івана Багряного свої праці присвятили Н.Лисенко-Ковальова, М.Балаклицький, І.Василишин, С.Антонович, Н.Шаповаленко, Ю.Мариненко, В.Дмитренко. Доробок Джорджа Орвелла став об’єктом вивчення Ю.Жаданова, О.Євченка, О.Білько, К.Шахової, Д.Тейлора, Дж.Роддена, Б.Кріка та І.Джейкоба. Хоча багатоплановість і глибина їхніх творів і досі потребують досліджень. Тож розвідка є першою роботою, присвяченою порів-



нянню поетичної творчості Джорджа Орвелла та Івана Багряного, що й визначає її актуальність. Метою статті є компаративний аналіз мотиву свободи в громадянській ліриці авторів.

Поетичний доробок Івана Багряного значно перевищує за обсягами напрацювання Джорджа Орвелла, але в їхніх творах бачимо подібні теми й проблеми. На нашу думку, особливої уваги заслуговує мотив свободи. Він актуалізується в громадянській ліриці через почуття патріотизму, що є засобом розкриття зовнішньої та внутрішньої свободи людини. У ряді різноманітних поезій, як-от сатиричні вірші “Газават” та “Слинянин”, ліричні “Комета” і “Товаришам”, викривальна та історична поеми “Антон Біда – герой труда” та “Скелька”, Іван Багряний звертається до одвічної боротьби українців за волю та національну незалежність, але особливого звучання мотив національної свободи набуває в авторських піснях і гімнах. Стиль його віршів різниться: часто пафосний, він переходить у ніжно-ліричний, патріотичний чи, навпаки, сатиричний, іноді його вірші – це пародії або викривальні памфлети. Багато літературознавців підкреслює його декларативність і відверту публіцистичність. Сучасний дослідник письменника М.Балаклицький звертає увагу на високу ідейність його творів, хоча й відзначає їх незначну естетичну вартість. Він називає марші Івана Багряного поетичними агітками, оголошеною публіцистикою без філософської глибини та версифікаційної вправності, наголошує, що їх ідея дуже проста – заклик до поневолених народів СРСР та українського юнацтва до збройної боротьби¹. Літературознавець Л.Череватенко визнає, що написання пісень, маршів та гімнів поет почав із наслідування, пародіювання та полеміки, але наголошує на тому, що “він таки створював і намагався прислужитись становленню вільної України, а не лише плакав та розбалакував”². А отже, громадянська лірика та пісні Івана Багряного – це якісно нова сторінка в історії української поезії, сповна відображає авторську мрію про вільний народ на вільній українській землі.

Н.Шаповаленко у своїй розвідці “Публіцистичність лірики Івана Багряного” зазначає, що “образність лірики ... – публіцистично-художня”³, вона переважно побудована на ряді протиставлень “свій-чужий” із позитивною конотацією першого слова пари. Причиною цього є узгодження мотивів із “внутрішнім порухом душі публіциста, з його здатністю мислити як громадянин і як художник”⁴. Іван Багряний як на теренах СРСР, так і в еміграції жив ідеєю вільної України, і це стало провідною ідеєю його творчості. Так, у “Гімні”, написаному у спів-авторстві з Миколою Бажаном і Павлом Тичиною, рефреном звучить заклик до політичного звільнення держави. Автори викривають фальшивість радянських лозунгів, що лише декларують рівноправність республік у “соціалістичному раю”. Вони надають визвольній боротьбі відтінок сакральності, підкреслюють домінування ідеї національної волі над особистими бажаннями і проблемами:

*Вставай, Україно! Вставай непоборна!
Зривай геть кайдани, надіти в “раю”!
У горі єдина, у муках соборна!
Вперед! Ми здобудем свободу в бою!*⁵

У марші “Україна” звучить подібний мотив. Поет декларує перемогу духу над тілом, виправдовує патріотичну жертвовність тріумфом високої ідеї, адже той, хто помирає на полі бою, залишається нескореним, а отже, вільним. Іван Багряний звертається до традиційного художнього порівняння співвітчизників з орлами, підкреслюючи гордість нації, яка радше обере смерть, ніж неволю:

*Бий! За Вітчизну поляж головою!
... Грізно реве неблаганна стихія. –
Нас вже до ями на смерть привели.
Тільки не знали ж напасники злії,
Як умираючи б'ються орли!*⁶

М. Балаклицький підкреслює, що Іван Багряний вкладає у вірші власний кодекс честі: живучи в межових ситуаціях, бути лицарем без страху і догани, належати до ордену “крицевих” людей без жалю, під яким розуміємо внутрішню розчакнутість⁷. У поезії “Перепілка в житі – радість” поет закликає сучасників черпати натхнення на боротьбу в героїчному минулому, що вкаже правильний шлях до вільного майбутнього:

*Онуки звитяжців, діти героїв –
Ми вірні наказам великих предтеч, –
Нас не зламали в нерівнім двобої
ні тюрми, ні дуби, ні зрада, ні меч⁸.*

Громадянська поезія Івана Багряного спонукає до конкретних дій, моделює бажану поведінку. Проте, на нашу думку, саме в читацькій реакції на неї і розкривається особлива свобода особистості – свобода сумління й остаточного вибору: плисти за течією, покрививши проти власної душі та нації, чи стати на нелегкий шлях боротьби. Самому вирішувати, як жити й за що помирати – у цьому і є багрянівська свобода людини.

Вивчаючи творчість поета, М.Балаклицький звертає увагу на те, що для його громадянської лірики характерні традиції українського неоромантизму 1920-х рр., зокрема оптимізм, гуманізм та гігантизм⁹. Саме вони звучать у кожному рядочку поезії, змушують читача відчувати себе значущою частинкою народу, що знову й знову самоутверджується, доводить своє право на волю. Таким чином, громадянська лірика Івана Багряного є потужним, життєстверджувальним поштовхом для пробудження “сірих мас”. При цьому, як зазначає Л.Череватенко, поет “*намагався розбудити гордість, самоповагу своїх затурканих, безвольних земляків. Не добивати їх, не упосліджувати, не топтати зайвий раз їхню гідність, а підносити їхню національну гідність, зневажену честь!*”¹⁰.

Наскрізь проникнута визвольницькими мотивами, громадянська поезія Івана Багряного апелює до різних верств населення. У “Марші каторжан” поет піднімає на боротьбу безневинно засуджених, нагадує, що кожен може стати жертвою системи. Він оптимістично стверджує, що, хоча зовнішню свободу можна обмежити, людина залишатиметься вільною, доки не стане “рабом духу”:

*В неволі родились, в неволі зростали.
Ніхто не щадив нас – нас всі розпинали
за те, що ми чесні були, живучі...
Вставайте, рабів легіони!
...Все знищим! Зламаєм! Розтопчем в бою!
Повернем свободу й Вітчизну свою!¹¹*

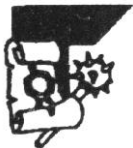
Заклики до патріотичної боротьби звучать у “Марші єдиного народного фронту України” та “Марші трудового народу”, “Юнацькій”, “Пісні про Юрія Тютюнника”, “Марші молоді”, “Марші української молоді”, “Марші Одумівського руху” та “Юнацькій пісні”, а також у “Гімні республіки”. Рядки цих творів сповнені вірою в непереможеність духу, окриленого національною ідеєю. А той факт, що життєва позиція Івана Багряного повністю збігається із задекларованими цінностями, робить його поезію неповторною. Недарма найвищим досягненням поетичної спадщини автора вважається громадянська поема “Гуляй-поле”¹², присвячена святій для Багряного темі боротьби за свободу.

Подібний пафос громадянської лірики знаходимо й у віршах Джорджа Орвелла. У роки Першої світової війни з’являється чудовий зразок англійського патріотичного вірша “Прокинись, молодь Англії”^{*}, що закликає ставати на захист своєї землі. У свідомості поета солдат-доброволець є синонімом безстрашного героя, людини честі, вартої наслідування:

*Прокинись! О, молодь англійська,
Коли ця країна в біді,
і ви, що не в лавах війська, –
прості боягузи тоді!¹³*

Джордж Орвелл скоріше апелює до чоловічої гордості, аніж до громадянського обов’язку співвітчизників, називаючи бій випробуванням їх честі. Він дозволяє молодим англійцям зробити свій вибір: стати героями в очах суспільства, можливо, ціною життя, або жити як боягузи, утративши право на самоповагу. При цьому поет не плекає ілюзій щодо доцільності та ідейності війни, адже, на відміну від Івана Багряного, не має підстав зображати кровопролитну

^{*} Український переклад тут і далі автора.



війну як визвольний героїзм. Він визнає, що солдати доволі часто стають пішаками у великій політиці:

*Згадай про життя солдатів,
Безстрашно втрачені надарма¹⁴.*

У Джорджа Орвелла патріотизм і боротьба за волю країни залишаються в тіні особистого самоутвердження. Виконання громадянського обов'язку як символу честі та вірності самому собі домінують у системі цінностей поета, перетворюючи вірш із патріотичного заклик на оду людській гідності.

На думку британського дослідника Д.Д.Тейлора, поезія Джорджа Орвелла є скоріше допоміжним засобом вираження провідних ідей його творчості¹⁵, вона еволюціонує разом із громадянською позицією поета і, як і в Івана Багряного, перегукується із публіцистикою автора. Так, у поезії "Коли Франки втратили свій запал" поет виступає із позиції загальнолюдського протесту проти будь-якої влади, котра обмежує зовнішню та внутрішню свободу людини. Він є противником імперіалізму, поширеного на британські колонії, і його позицію можна було б вважати антипатріотичною. Проте ідеалом Джорджа Орвелла був не колоніалістський занепад країни, а її духовна еволюція. Поет, залишаючись британцем до глибини душі, пропагує знищення будь-якої тиранії, незалежно від її національного забарвлення:

*Коли народ досяг, чого хотів,
І прапор тирана повалено,
Струмок із крові як зажебонів
По лондонських канавах,
Коли повітря громом вибуха
І гуркотом поваленого трону¹⁶.*

Джордж Орвелл пропагує тріумф людського духу, що можливий лише за умови його повного звільнення від зовнішніх впливів. Подібний настрій зустрічаємо в пізній поезії "Італійський солдат потис мою руку", де яскраво домінує мотив внутрішньої свободи людини. Автор оповідає про випадкового знайомого – італійського добровольця, з яким він зустрівся в Іспанії під час антифашистської революції. У вірші залишається лише легке ехо пафосного патріотизму, замість нього виростає заклик до інтернаціонального руху боротьби проти антигуманних політичних режимів. Джордж Орвелл стирає кордони між країнами, демонструючи, що кожна людина – вмістилище безцінного духу, котрий повинен залишатися вільним за будь-яких обставин. У певному сенсі, завершальні рядки цього вірша можна вважати маніфестом усієї творчості автора:

*Та в твоєму обличчі побачив,
Що жодна влада не зрушить,
Що жодна бомба не знищить
криштально-чисту душу¹⁷.*

Таким чином, схожість громадянської лірики Івана Багряного та Джорджа Орвелла прослідковується передусім на ідейному й тематичному рівнях, має чимало спільних рис. Обидва поети схильні закликати своїх співвітчизників до боротьби на всіх фронтах за зовнішню та внутрішню волю людини, апелюючи до їх почуттів патріотизму й особистої гідності. Автори усвідомлюють, що подібна боротьба не може бути безкровною, але ця жертва має бути принесена, щоб надихнути інших, адже, цитуючи "Марш полеглих" Івана Багряного:

*Почате мерцями довершать живі,
Мільйони повстануть на нашій крові¹⁸.*

Автори також поділяють віру в те, що справжня воля полягає у свободі обирати, як і за що варто жити й помирати. Але, попри цю типологічну подібність, поети обирають протилежні шляхи реалізації своєї ідеї. Іван Багряний у поезії іде дорогою від національного до загальнолюдського, ставлячи на перше місце інтереси свого народу, його політичну свободу та самоутвердження. Джордж Орвелл тяжіє до інтернаціоналізму, його вірші зачіпають загальнолюдське, що специфічно реалізується в національній обстановці. І в цьому вбачаємо основну типологічну розбіжність у їхній творчості.

Ще однією відмінністю громадянської лірики поетів є протиставлення всепоглинаючого оптимізму Івана Багряного жорстокому реалізму Джорджа Орвелла. Іван Багряний неодноразово підкреслює, що людина залишається вільною доти, доки не зрадила власним ідеалам, а мірилом вірності собі обирає патріотизм. Він вірить у Шевченківське “І мене й сім’ї великий...”:

*У сонячнім сяйві, як пісня побідна,
Про нас прогримить Україна свободна.
Онуки героїв згадають в цей час
І дивні легенди розкажуть про нас.¹⁹*

Джордж Орвелл схильний реальніше дивитися на речі, навчений гірким досвідом європейських революцій:

*Твоє ім'я та подвиги забули,
хоча не встигли й висохнуть кістки,
І ту брехню убивчу загорнули
У більшу ще із легкої руки²⁰.*

Свою творчістю обидва поети намагаються змінити світ на краще, але використовують різні методи: Іван Багряний підбадьорює й надихає, а Джордж Орвелл – викриває недоліки реальності. А втім, мета в них одна – зачепити саму людську душу, змусити переосмислити почуте й побачене й піднятися на боротьбу за самих себе.

1. Балаклицький М. Іван Багряний як літературна постать / М. Балаклицький // Багряний І. Вибрані твори / упоряд., авт. передм. та прим. М. Балаклицький. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 37.
2. Багряний І. “Вперед, сини народу, в кайдани закутого!” : тексти пісень / Іван Багряний ; передм. Л. Череватенка. – К., 1996. – № 1–2. – С. 123.
3. Шаповаленко Н. Публіцистичність лірики Івана Багряного. [Електронний ресурс] / Н. Шаповаленко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prsl/2006_14/23.pdf. – С. 276.
4. Там само.
5. Багряний І. “Вперед, сини народу, в кайдани закутого!” : тексти пісень... – С. 125.
6. Там само. – С. 126.
7. Балаклицький М. Іван Багряний як літературна постать... – С. 31.
8. Багряний І. “Вперед, сини народу, в кайдани закутого!” : тексти пісень... – С. 126.
9. Балаклицький М. Іван Багряний як літературна постать... – С. 31.
10. Багряний І. “Вперед, сини народу, в кайдани закутого!” : тексти пісень... – С. 123.
11. Там само. – С. 128.
12. Балаклицький М. Іван Багряний як літературна постать... – С. 37.
13. Orwell G. Awake young men of England [Електронний ресурс] / G. Orwell // Режим доступу : http://www.orwell.ru/library/poems/awake/english/e_awake.
14. Там само.
15. Taylor D. J. Orwell's poetry [Електронний ресурс] / D. J. Taylor // Режим доступу : <http://theorwellprize.co.uk/george-orwell/about-orwell/d-j-taylor-orwells-poetry/>.
16. Orwell G. When the Franks have lost their sway [Електронний ресурс] / George Orwell // Режим доступу : <http://www.flickr.com/photos/theorwellprize/5876862282/in/photostream>.
17. Orwell G. The Italian soldier shook my hand [Електронний ресурс] / George Orwell // Режим доступу : <http://theorwellprize.co.uk/george-orwell/by-orwell/poetry/the-italian-soldier-shook-my-hand/>.
18. Багряний І. “Вперед, сини народу, в кайдани закутого!” : тексти пісень... – С. 129.
19. Там само. – С. 128.
20. Orwell G. The Italian soldier shook my hand ...

В статтє изучается проблема свободы в художественном творчестве Джорджа Оруэлла и Ивана Багряного. Основной акцент сделан на авторском понимании мотива “свобода”, а также исследовании особенностей его художественного изображения в гражданской и военной лирике писателей. Особое внимание уделяно сравнительному анализу реализации данного концепта в авторской поэзии, в первую очередь, на ее тематическом и идейном уровнях. В заключении определены типологически общие и отличительные черты особенностей поэтического восприятия реальности Иваном Багряным и Джорджем Оруэллом, а также место в нем мотива свободы.

Ключевые слова: типологический подход, поэзия, свобода, Джордж Оруэлл, Иван Багряний, долг, патриотизм, самоуважение, достоинство.



The article is devoted to the study of the problem of freedom in the literary works of George Orwell and Ivan Bahrjanyj. The main emphasis is made on the research of the authors' understanding of the motive of freedom and on the peculiarities of the authors' literary interpretation of their civil and military poetry. A special attention is paid to the comparative analysis of the realization of the mentioned above notion primary on the thematic level. In the summary the typological similarities and differences in the perception of reality of George Orwell and Ivan Bahrjanyj are defined, as well as the role of the freedom motive in it.

Keywords: *typological approach, poetry, freedom, Ivan Bahrjanyj, George Orwell, duty, patriotism, self-respect, dignity.*

УДК 929:341.71

Петро ХМЕЛЬОВСЬКИЙ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАВЛА ЛИСЯКА В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

*Це був один з тих адвокатів Західної України,
які душею, талантом і працею був більше
журналістом, ніж адвокатом...*

Левко Лукасевич

Охарактеризовано процес формування світогляду П.Лисяка, розкрито особливості його навчання у Львівському університеті, участь у студентському русі, перші кроки в громадсько-політичному житті. Акцентовано увагу на сімейних проблемах і відносинах із відомими політиками, науковцями, громадськими діячами. Проаналізовано працю в редакціях часописів “Український прапор”, “Діло”, “Краківські вісті”. Визначено погляди відомого громадсько-політичного діяча на актуальні проблеми українського політичного життя в міжвоєнний період ХХ ст., його ставлення до політичного режиму в УРСР і суспільно-політичних подій на Наддніпрянщині.

Ключові слова: *П.Лисяк, “Український прапор”, “Діло”, суспільно-політичні процеси.*

Павло Лисяк – відомий український громадсько-політичний діяч, адвокат і журналіст. Проаналізувавши його життєвий шлях, І.Кедрин зауважив, що “це була одна з тих українських індивідуальностей між двома світовими війнами у Західній Україні, які стояли вище пересічного рівня та яким, на жаль, немає рівних в українській дійсності на поселеннях в діаспорі”¹. Проте, незважаючи на його заслуги в усіх сферах українського громадського життя в Другій Речі Посполитій, його постать сьогодні залишається маловідомою не тільки для широкого загалу, а й для дослідників новітньої історії України.

Досліджувана проблема належним чином не відображена в українській і зарубіжній історіографії. Єдиною статтею-нарисом про діяльність Павла Лисяка є стаття І.Кедрина². У роботах сучасних науковців: Л.Бурачок, І.Васюти, І.Соляра – епізодично згадується постать П.Лисяка в контексті суспільно-політичних процесів у Західній Україні в міжвоєнний період ХХ ст. Метою нашої розвідки є аналіз громадсько-політичної діяльності відомого журналіста, адвоката Павла Лисяка. Джерельною основою дослідження послужили архівні документи, матеріали періодичних видань Західної України, опубліковані збірники документів і матеріалів, а також спогади відомих громадсько-політичних діячів, соратників і друзів П.Лисяка, передусім І.Кедрина та М.Рудницької.

Народився П.Лисяк 1887 року у міщанській родині в с. Лука біля Самбора. Зокрема, І.Кедрин відзначив, що “нотарем у Луці був тоді Іван Рудницький, який згодом став нотарем у Бережанах і там помер у 1905 році на 51 році життя. Павло Лисяк, як хлопчина, бавився і приятелював з 5-ма дітьми Івана й Ольги Рудницьких, особливо з найстаршим їх сином Михайлом,